

Κώστας Βάρναλης

Γράφει ο **Ηρακλής Κακαβάνης**

Η μελέτη και έρευνα στο έργο του ποιητή Κώστα Βάρναλη κρύβει εκπλήξεις , που ανατρέπουν τη μέχρι τώρα γνώση μας για το εύρος του έργου και τη χρονολόγησή του. Για παράδειγμα, τα «Δώδεκα διαλεχτά παραμύθια» και η διασκευή του «Δον Κιχώτη», που τα τοποθετούσαμε στα τέλη της δεκαετίας του 1950, πρωτοκυκλοφόρησαν στις αρχές της δεκαετίας του 1930. Τις δύο εκδόσεις, που δεν υπάρχουν στο Αρχείο Βάρναλη, τις βρήκαμε στα παλαιοπωλεία.

Η έρευνα απρόσμενα έφερε στο φως και ένα θησαυρό από τριάντα εννιά παιδικά ποιήματα, που έγραψε - κατά παραγγελία- το 1936 ο Κώστας Βάρναλης και δημοσιεύτηκαν στις αρχές του 1937 με την υπογραφή του Νώντα Έλατου. Πρόκειται για ψευδώνυμο του Επαμεινώνδα Γ. Παπαμιχαήλ, εκπαιδευτικού, ποιητή και συγγραφέα πολλών σχολικών βιβλίων (1). Έγραψε τα ποιήματα κατά παραγγελία και επ' αμοιβή! Τα πούλησε στον Νώντα Έλατο.

Ο Βάρναλης με τη γυναίκα του από το 1929
Δόρα Μοάτσου

Στο Αρχείο Βάρναλη υπάρχει η σχετική αλληλογραφία που τεκμηριώνει την αγοραπωλησία. Είναι μια συζήτηση δι' αλληλογραφίας, Κώστα Βάρναλη – Επ. Παπαμιχαήλ, για την εξεύρεση τρόπου που θα διασφαλίζει τα πνευματικά δικαιώματα του Βάρναλη επί των ποιημάτων του. Από τις επιστολές προκύπτει ότι ο Βάρναλης έδωσε τα ποιήματα, έναντι αμοιβής, στον Επ. Παπαμιχαήλ, ο οποίος τα προόριζε για σχολική χρήση. Υπάρχουν οι αναγκαίες πληροφορίες που φωτίζουν τη συμφωνία για την πώληση των ποιημάτων και την έκδοση της συλλογής. Επίσης, στο Αρχείο Βάρναλη υπάρχουν και τα χειρόγραφα αρκετών εκ των ποιημάτων αυτών.

Η ποιητική συλλογή του Νώντα Έλατου με τον τίτλο «Ο Κορυδαλλός» περιλάμβανε 76 ποιήματα. Είκοσι τρία ποιήματα του Νώντα Έλατου, δεκατέσσερις διασκευές ξένων τραγουδιών και τα τριάντα εννιά ποιήματα του Κώστα Βάρναλη. Ο τίτλος της συλλογής είναι από το ομώνυμο ποίημα «Ο Κορυδαλλός». Ένα από τα 39 του Βάρναλη και το μόνο, που δημοσιεύτηκε αργότερα σε περιοδικό με την υπογραφή του. Συγκεκριμένα στο περιοδικό «Καλλιτεχνικά Νέα» το Σάββατο 1 Γενάρη 1944 (2).

Το ιστορικό, τα τεκμήρια της αγοραπωλησίας και δεκαέξι από αυτά τα ποιήματα δημοσιεύονται στο έντυπο περιοδικό «Θέματα Παιδείας» (τεύχ. 51-52, καλοκαίρι 2014). Στο ίδιο κείμενο υπάρχει αναλυτική αναφορά στο έργο του Βάρναλη για τα παιδιά.

Το ποίημα «Ο Κορυδαλλός», που ακολουθεί, πρώτη φορά αναρτάται – δημοσιεύεται στο διαδίκτυο.

Το εξώφυλλο του αναγνωστικού «Το Ροζακί σταφύλι» που έγραψε ο Καρκαβίτσας, μαζί με τον Νώντα Ελατο (Ε. Παπαμιχαήλ), την εποχή της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης του Ε. Βενιζέλου το 1932

Ο ΚΟΡΥΔΑΛΛΟΣ

*ΑΥΓΗΝ αυγή
και μόλις βγει
στον ουρανό
το γαλανό*

απ' το βουνό του ήλιου ο δαυλός
από κοντά
τον χαιρετά
με λαγαρή
φωνή αργυρή
ο ψάλτης ο κορυδαλλός

ΕΤΣΙ κ' εσύ
Νιότη χρυσή,
όλη χαρά
με τα φτερά
της φαντασιάς στα ουράνια πέτα.
με λαγαρή
φωνή αργυρή
σαν τον τρελό
κορυδαλλό
τον Ηλιο, τη Ζωή χαιρέτα.

Ο Βάρναλης νεαρός στην Κρήτη μαζί με τον Νίκο και τη Γαλάτεια Καζαντζάκη

Βαθιές οι ρίζες του φαινομένου

Η αγοραπωλησία ποιημάτων δεν είναι συνηθισμένο γεγονός αν και δεν πρόκειται για μοναδική περίπτωση στο χώρο της (ελληνικής) λογοτεχνίας.

Ποιήματα κατά παραγγελία είναι πανάρχαιο φαινόμενο. Για παράδειγμα ο Σιμωνίδης ο Κείος έγραφε έναντι αμοιβής, όπως και ο Πίνδαρος κατά παραγγελία και επ' αμοιβή.

Στα νεότερα χρόνια ποιήματα κατά παραγγελία έγραφε ο Αχ. Παράσχος. Ποιητές που με αυτόν τον τρόπο κέρδιζαν χρήματα από την τέχνη τους. Ποιήματα, όμως, που να εκδοθούν με όνομα άλλου συνιστούν μια ιδιαίτερη περίπτωση και σίγουρα πέρα από λογοτεχνικό έχει και ψυχολογικό ενδιαφέρον. Ιδιαίτερα όταν αυτό αφορά έναν από τους σημαντικότερους Έλληνες ποιητές.

Το 1936 που ο Κώστας Βάρναλης «πουλά» τα ποιήματα στον Νώντα Έλατο είναι μια περίοδος δύσκολη οικονομικά. Δεν έχει ακόμη μόνιμη συνεργασία με την «Πρωΐα», σποραδικά γράφει ανώνυμα. Εξαιτίας της απαγόρευσης από τη δικτατορία του Μεταξά δεν μπορούσε να δημοσιεύσει τίποτα με το όνομά του. Όπως

επίσης, μάλλον δεν κυκλοφορούν τα βιβλία του, που τα ποσοστά από τα διακίνηση μέχρι τη δικτατορία, στήριζαν τα οικονομικά του ζεύγους (στην αλληλογραφία του Κ. Βάρναλη με τη Δώρα Μοάτσου την περίοδο της εξορίας του, τέλη 1935, υπάρχουν τέτοιες αναφορές). Αυτά μαζί με τα βιοποριστικά προβλήματα ίσως εξηγούν γιατί πούλησε τα ποιήματα ο Κώστας Βάρναλης.

Ο Κώστας Βάρναλης σε νεαρή ηλικία

Το προηγούμενο με τον Κλεάνθη Τριανταφύλλου

Είπαμε ότι δεν είναι το μοναδικό παράδειγμα έχοντας υπόψη ένα (σχετικά) παράλληλο παράδειγμα, αυτό του Κλεάνθη Τριαντάφυλλου (1850-1889), συνιδρυτή του «Ραμπαγά». Αν και δεν συγκρίνεται με αυτό του Βάρναλη:

«Ένα μεσημέρι καθόμαστε στο γραφείο, αυτός στο τραπέζι του μπροστά, με το καπέλο στο κεφάλι κι εγώ ξαπλωμένος στο καναπέδακι, και λογαριάζαμε πού να γευματίσουμε, στο Γαλάτσι που πηγαίναμε συχνότατα, ή σε κανένα κοντινό ξενοδοχείο. Εκεί που τα λέγαμε και λογαριάζαμε και τα καπιτάλια μας, που δεν ήτανε πολλά, ανοίγει την πόρτα ένας χωριάτης.

- Κύριε Αραγκαβά, λέει βγάζοντας το σκούφο του, το παιδί μου σκοτώθηκε πέρσι στον πόλεμο, του 'καμα φέτος έναν τάφο καλούτσικο στο χωριό και θέλω ναν του γράψω κι ένα τραγούδι πάνω στο σταυρό... Μου είπανε πως η αφεντιά σου τα καταφέρνεις τα τέτοια... με το αζημίωτό σου, βέβαια...

Και του αφήνει πάνω στο τραπέζι δυο τάλιρα ασημένια. Εγώ με κόπο συγκρατούσα τα γέλια. Βέβαια κάποιος φίλος του Κλεάνθη, χωρατατζής, μας τον είχε στείλει. Ο Κλεάνθης, σοβαρότατα, πήρε και τα δυο τάλιρα και του είπε να καθίσει. Ο χωριάτης κάθισε σε καρέκλα κι ο Κλεάνθης, που ήταν απαράμιλλος αυτοσκεδιαστής, ύστερ' από λιγόστιγη σκέψη, άρχισε ν' απαγγέλνει:

*Όλος σφρίγος και όλος νεότης,
της Πατρίδος λαμπρός στρατιώτης...*

- Κύριε Αραγκαβά! ανασηκώνεται ο χωριάτης και τονέ διακόφτει. Δεν ήτανε στρατιώτης ο γιος μου • ήτανε δεκανέας... Να, κ' ένα τάλιρο ακόμα και κάνε το τραγούδι για δεκανέα!...

Ο Κλεάνθης τσέπωσε και το τρίτο τάλιρο και, χωρίς να σκεφτεί καθόλου, άρχισε ν' απαγγέλλει:

Δυνατός και ακμαίος ως Αίας,

Η πρώτη σελίδα του περιοδικού «Καλλιτεχνικά Νέα», όπου ο Βάρναλης δημοσίευσε με την υπογραφή του για πρώτη φορά τον «Κορυδαλλό» του

της πατρίδος λαμπρός δεκανέας...

Έγραψε το τετράστιχο και τόδωσε στο χωριάτη, που έφυγε κατενθουσιασμένος, και μείς το μεσημέρι φάγαμε τα τρία τάλιρα εις μνημόσυνο του λαμπρού Μαρουσιώτη δεκανέα...

Μου δηγότανε πως όταν ήτανε στην Πόλη, συνεργάτης του γερο-Βουτυρά, στο "Νεολόγο", είχε ένα καλούτσικο εισόδημα απ' αυτό το είδος τη φιλολογία. Δεν έκανε μόνο επιγράμματα για πεθαμένους, άλλα έκανε και ποιήματα για ζωντανούς, δηλ. που του τα καλοπλήρωναν άλλοι φιλόδοξοι ομογενείς, που τα τυπώνανε για δικά τους, με την υπογραφή τους» («Φιλολογικά πορτραίτα 1885-1922», Δ.Π. Ταγκόπουλου, 1922. Ο Ταγκόπουλος με τον Τριαντάφυλλο ήταν φίλοι).

Αντίστοιχα φαινόμενα μας είναι γνωστά από το χώρο του τραγουδιού, σε μια εποχή όμως που δεν υπήρχαν πνευματικά δικαιώματα. Π.χ. Χαράλαμπος Βασιλειάδης (ή Τσάντας), Ευτυχία Παπαγιαννοπούλου κ.α.

1. Ο Επαμεινώνδας Γεωργίου Παπαμιχαήλ, γνωστός με το φιλολογικό ψευδώνυμο Νώντας Έλατος, εκπαιδευτικός, ποιητής και συγγραφέας σχολικών συγγραμμάτων, γεννήθηκε το 1871 στα Βούρβουρα του νομού Αρκαδίας και πέθανε το 1951. Έγραψε τα βιβλία του στη Δημοτική γλώσσα και συνυπέγραψε μαζί με τον Ανδρέα Καρκαβίτσα αναγνωστικά βιβλία για τις τάξεις του Δημοτικού Σχολείου.

2. Τα «Καλλιτεχνικά Νέα» ήταν εβδομαδιαίο θεατρικό, λογοτεχνικό, κινηματογραφικό, καλλιτεχνικό περιοδικό που κυκλοφόρησε αρχικώς παράνομα και μετά την απελευθέρωση νόμιμα (χρόνος έκδοσης 1943-1945). Διευθυντής ήταν ο Γ. Βασιλόπουλος και αρχισυντάκτης ο Κ. Μεραναίος.

Πηγή: fractalart.gr